AN. II. No. 1.

VREREA

Cuprinsul:

NOEMVRIE
1933
TIMIŞOARA

VREREA

Reaparem, după o intrerupere de câteva luni, într'un nou format şi cu un conţinut diferit. De aceia credem că suntem datori cetitorilor cu câteva cuvinte de inceput, mai ales că reapariţia noastră coincide cu o epocă de mari frământări şi adânci prefaceri, când apariţia unei noui publicaţii inseamnă mai întotdeauna şi apariţia unui nou curent social sau politic.

Noi nu reprezintăm nici un curent, nici cultural măcar, necum social sau politic. Mai corect spus nu reprezintăm un curent precis stabilit şi definit, din care să rezulte un program de acţiune unitară într'un domeniu oarecare. Ceia ce nu inseamnă că nu putem avea o atitudine a noastră precis hotărâtă, în faţa problemelor de orice natură, a tuturor problemelor pe cari le pune viaţa în tot complexul ei. Dimpotrivă, vom căuta să ne spunem părerea, părerea noasră sinceră, despre toate problemele vieţii sociale şi culturale la ordinea zilei. Dar nu vom susţine niciodată că părerea sau credinţa noastră este cea mai bună, şi nu vom sparge nimănui capul ca să-l convingem să ne creadă. O revistă este un laborator de experienţă a ideilor şi noi ştim că viaţa a desminţit de multe ori rezultatele experienţelor de laborator.

Tocmai de aceia noi ţinem ca în invălmăşeala de azi a noroadelor şi ideilor să rămânem simplii spectatori. Nu fiindcă ne-ar fi teamă de luptă. Suntem la o vârstă când capetele ni-s'au spart de multe ziduri deja, dar nu încă destul de bătrâni pentru a ne teme de hazard. Ci azi lupta este purtată sub steaguri de imprumut. Ori noi vrem unul ţesut din cea mai adâncă realitate a vieţii noastre. Suntem azi pelerini în căutarea acestei celei mai adânci realităţi.

Suntem datori cu încă o precizare. Aparem în capitala unei provincii, unde s'a făcut, şi se face încă, cea mai mare gălăgie în jurul regionalismului. Noi nu avem nimic de-a face nici cu bănăţenismul unora, nici cu regăţenismul altora, şi nici cu nici un fel de regionalism de pe cuprinsul ţării rumâneşti.

In jurul acestei reviste s'au grupat oameni ai scrisului cari trăesc azi aci, indiferent de unde au venit. Câte nume aproape totatâtea provincii. Ba sunt şi de aceia cari acasă vorbesc altă limbă chiar. Ceia ce nu ne impiedică însă să ne înţelegem perfect de bine asupra drumului ce-l avem de urmat. Şi printre noi sunt fireşte şi bănăţeni, şi încă de aceia acăror taţi ară sub cerul limpede al toamnei acesteia acelaş ogor bănăţean, pc care l-au arat şi strămoşii lor 300 de ani în şir. Dar noi nu avem pretenţiunea să reprezintăm cultura bănăţeană. Ci nici altora nu recunoaştem acest drept, fiindcă, — o spunem răspicat, — nu există o cultură specific bănăţeană. Cum nu există nici o literatură specific bănăţeană şi nici vre-o altă ramură a artei cu caracter bănăţean. Au existat scriitori şi artiştii de origine bănăţeană, dar aceasta nu înseamnă încă o cultură bănăţeană şi nici a scrie în idiomul bănăţean, rimat sau nerimat, nu înseamnă a creia o literatura bănăţeană. Există un specific al satului bănăţean, dar care până azi a rămas strein şi izolat, fără să poată pătrunde în structura vieţii oraşului, unde se creiază literatura şi artele. Banatul nici nu a avut oraşe propriuzise în trecut. Abia de-acum încolo va avea unul şi despre cultura care se va plămădi în acest oraş bănăţean, este preadevreme să vorbim aci.

Şi cu aceste precizări credem că ne-am câştigat destule duşmănii, ca să putem pleca cu sufletul liniştit la drum.

„VREREA"

Traian Biräescu

Politica populației și romanizarea orașelor

Două noţiuni, cari nu au fost înfrăţite încă în conştiinţa publică, cu toate că ele in realitate se confundă.

Deşi despre romanizarea oraşelor din Ardeal şi Banat, ca o măsură necesară nu numai pentru a da şi un conţinut geografiei politice noui, ci mai ales pentru siguranţa graniţelor noastre impânzite cu aceste centre eterogene, s'au scris şi mai ales s'au rostit volume întregi, soluţia ştiinţifică a problemei nu a fost dată încă. Problema apărea, după întregirea neamului, ca o justificată dorinţă a elementului românesc de a se reintegra şi în aceste centre în drepturile sale fireşti şi era deci natural ca să fie discutată.

O democraţie falsă şi de import, care avea să-şi apere în aceste centre când nu coreligionarii, atunci conaţionalii, ajutată de către un politicianism veros şi de către o interpretare greşită a obligaţiunilor contractate de noi faţă de străinătate, a reuşit să adoarmă repede ori şi ce îngrijorare. Soluţiile forte propuse de către cei ce îşi închipuiau, că s'au achitat de datoria lor de buni români imitând pe alţii, sau manifestând sentimente de naţionalism radical, presupunând măsuri de constrângere faţă de unii şi de avantagii faţă de alţii, au ajutat apoi la îngroparea problemei. Criza economică din ultimii ani, prinzând în cleştele sale pe fiecare individ şi aruncând la suprafaţă alte preocupări, s'a însărcinat cu restul. In ultimii ani nici nu s'a mai vorbit despre această problemă, românii din aceste centre, cari îi simţiau direct importanţa, resemnându-se să-şi apere, durere cu puţin succes, poziţiile ocupate în primii ani după unire.

Curentele sănătoase mai noui au sgândărit din nou dorinţa unor buni români de a-şi manifesta patrioticele sentimente. Imbrăcate uneori în haina indignării în contra unor stări de fapt ce jignesc interesele lor, nelăsându-i să-şi valorifice forţele tinereşti, alteori în frumoase conferinţe descriptive a aspectului exterior al problemei, aceste manifestări departe de a da soluţia problemei, ameninţă să o impingă pe aceiaşi linie moartă, pe care a ajuns în ultimii ani.

Românizarea oraşelor din Banat şi Ardeal e o problemă ce trebue incadrată în aceia a politicei de populaţie. Politică însemnând acţiune bazată pe material documentar, în cei 15 ani dela unire ne-am lăsat călăuziţi exclusiv când nu de intuiţie, apoi de instinct. Ne lipsia şi materialul documentar, dar şi voinţa sinceră

de a acţiona, căci adeseaori din consideraţiuni umanitariste ne-am opus şi acestui instinct.

Azi, după recensământul din 1930 avem materialul documentar necesar, după cum îl avem, considerând cât de cât de exacte datele statisticelor maghiare, şi pe cel ce ne va servi ca măsură de comparaţie.

Sub ce aspect se prezintă problema examinând aceşte date?

Se ştie şi cred că numai e nevoie de a fi demonstrat, că pcpulaţia urbană înmulţindu-şi funcţiunile sociale, dă îndărât din punct de vedere biologic, devenind sterilă. Cu toate acestea oraşele cresc mereu ca populaţie prin imigrări. In douăzeci de ani (1879—1899) populaţia urbană a României a crescut cu 53.9 la sută, iar aceia a Ungariei (1880—1900) cu 106 la sută, deci mai mult decât cu dublu. In această categorie cad mai ales oraşele de pe graniţa de vest a tării noastre. Levasseur a arătat proporţia în care sătenii imigrează la oraşe, iar politica populaţiei dusă conştient de către guvernele maghiare a reuşit să îndrume acest fenomen demografic astfel, încât populaţia imigrantă nu se recrută din mijlocul populaţiei rurale încunjurătoare, ci din ţinuturi depărtate, pur maghiare. Evidenl această politică nu sa manifestat prin inchiderea instiiuţiilor fie, că acelea dădeau pâine elementului maghiar, fie, că-l preparau pentru viaţa urbană. Iată secretul maghiarizării Timişoarei.

Germanii Sohnrey şi Allendorf arată cu date şi cifre cum creşte populaţia urbană şi cum stagnează populaţia rurală a Germaniei industriale. Evident adevărurile ştiinţifice stabilite de aceştia, cu modificările ce se impun, se pot aplica ori cărei ţări.

In anul 1923 românii (3.232.806) formau 59·5 la sută din totalul locuitorilor din Ardeal şi Banat, maghiarii (1.220.342) 24·13 la sută, germanii (557.683) 10.16 la sută, evreii (203.191) 3·71 la sută şi alţii (bulgari, sârbi, ruteni, etc.) (136.844) 2·5 la sută.

Dacă din populaţia totală avem aproape 60 la sută, apoi acest procent în ceiace priveşte populaţia urbană scade la 30·22 la sută, a maghiarilor sare la 39·77 la sută, a evreilor, dintre cari majoritatea au o cultură şi tendinţa identice cu acelea ale maghiarilor, la 14·16 şi a germanilor la 14·01 la sută.

Oraşele ce fac obiectul examinării noastre au un total de 929.500 loc. ceiace face 16·9 la sută din totalul de 4.558.466 loc. adică 83·1 la sută sunt rurali.

Din cifrele de mai sus, cari nu s'au modificat până în 1930 decât puţin în folosul elementului românesc reiese, că după ovrei, maghiarii au relativ, cea mai mare proporţie de locuitori la oraşe, cu o majoritate relativă de 39·77 la sută. Aceasta şi formează baza agitaţiilor revizioniste mai ales, că propagandiştii lor adaugă cu uşurinţă şi cele 14·16 de ovrei la numărul total al maghiarilor urbani susţinând, că cele peste 50 la sută populaţie urbană, maghiară ıeprezintă *„civilizaţia şi cultura teritoriilor răpile“*. Ungurii,

în ceiace priveşte populaţia urbană stau la mijloc, intre ovrei şi români.

Românii din Ardeal şi Banat locuiesc 8·69 la sută la oraşe şi 91·31 la sută la ţară, maghiarii 27·23 la sută la oraşe şi 72·77 la sută la ţară, germanii 23·34 la sută la oraşe şi 76·66 la sate, evreii 64·78 la sută la oraşe şi 35·22 la sută la sate.

Dacă însă ca număr din populaţia urbană stăm în locul al douilea, cu 30·22 la sută din totalul urbanilor, după maghiarii cu 39·77 la sută înaintea ovreilor cu 14·61 la sută şi germanilor cu 14·07 la sută, apoi luând ca bază totalul elementului românesc din Ardeal şi Banat, comparat cu totalul celorlalte neamuri, luate ca entitate etnică, noi cu cele 8·69 la sută populaţie urbană stăm în ultimul loc. Dintre români de abea unul la 11 locuesc la oraşe, dintre maghiari unul la patru sunt urbani, dintre germani unul la 4½.

Adâncind semnificaţia cifrelor de mai sus ni se înfăţişează elementele constitutive ale problemei romanizării oraşelor. Aceste elemente se presintă ca resultantele unor cause de ordin economic, social, politic, cultural, dar şi moral. Nu aptitudinile reduse pentru urbanizare ale elementului românesc de aici a făcut, ca până în 1933 numai 8·69 la sută era urban, restul rural, ci cause, de ordin politic în primul rând, social şi economic în al doilea rând, pe cari le cunoaştem şi cari în parte au încetat azi. Pentru conservarea noastră naţională a fost un noroc acest procent de 8·69 la sută, fiindcă numai aceştia erau ameninţaţi de instrăinare în prima generaţie.

Din punctul de vedere al romanizării oraşelor e de o importanţă capitală procesul de reînprospătare cu elemente rurale a elementului urban.

Bilanţul aproape al tuturor oraşelor ce ne interesează, examinat din punct de vedere al sporului natural, se incheie deficitar. Populaţia acestor oraşe nu se poate menţine decât reînprospătată mereu cu excedentul populaţiei dela ţară. După Hansen şi alţii autorii, populaţia oraşelor se schimbă aproape complect în curs de două generaţii (60 ani). De fapt după lungi şi migăloase cercetări de abea am reuşit să descopăr în Timişoara 17 familii, ce puteau arăta moşi şi strămoşi, ce au locuit şi acum 100 ani în Timişoara. Observ, că la toate aceste familii s'a verificat legea privitoare la sterilitatea populaţiei urbane. De aici resultă, că întrucât satele ar înceta să mai verse spre oraşe surplusul de populaţie, acestea ar regresa în timpul cel mai scurt.

Din cele expuse aici se poate deduce asupra vitezei şi intensităţii fenomenului demografic al reinprospătării populaţiei urbane. Că această populaţie se schimbă complect în 80 sau 100 de ani nu schimbă nimic în ceiace priveşte principiile de bază ale unei politici naţionale de populaţie ce se cere inaugurată. Că problema în sine, în Banatul nostru, cu o populaţie rurală ce nu dă excedente, ba nici că se menţine, mai are şi un alt aspect, nu modifică aceste principii de bază. Avem excedente în altă parte ale ţării,

cari tind spre urbanizare căutându-şi aşezarea. Dacă Banatul sub raport demografic se prezintă ca o ruină, Ardealul staţionar, apoi cu atât mai viguros e restul ţării. Elementul românesc nici aici nu cere privilegii în dauna altora, cu toate, că ar avea dreptul să şi le ia după veacuri de impilare, ci cere ca să i se ridice din drum barierile ce l'au izolat până acum la sate. Mai cere evident, ca să nu i se ridice altele noui, artificiale. Cum a fost de exemplu încercarea antieconomică şi nepatriotică a unora, de a stăvili accesul la oraş a muncitorilor din alte părţi (în majoritate români), sub cuvântul protecţiei muncitorimei timişorene, băştinaşe, în contra unei concurenţe. Cei ce îşi dau seamă despre evoluţia demograficei etnice a popoareler din Ardeal şi Banat, dictată de o fatalitate istorică, mistificând realitatea numai în dorinţa de a perpetua aici o structură etnică artificială, fiindcă oraşele trebue să fie, din punct de vedere etnic reoglindirea fidelă a ţinuturilor ce le încunjură, sub masca umanitarismului au reuşit să ne suprindă bunăcredinţa. In realitate nici 25 la sută din muncitorimea Timişoarei nu e timişoreană ca naştere. Sunt imigraţi, o bună parte din ţinuturi de dincolo de frontiera ţării noastre şi când au venit la Timişoara erau tot atât de străini şi venetici, ca aceia al căror acces le este inoportun azi. Pentru aceste motive încercarea era nepatriotică, dar în acelaş timp, — munca manuală fiind şi ca supusă legilor cererei şi ofertei, — era şi antisocială şi antieconomică.

Dacă din punct de vedere biologic, adică a conservării forţelor neamului a fost avantagios. ca majoritatea covârşitoare a neamului să locuiască la sate, apoi din punct de vedere politic această repartiţie ni-a fost dezastruoasă, dând naştere la puternice centre străine în mijlocul masei româneşti. Azi ca element aicătuitor de stat nu mai putem fi ameninţaţi nici în centrele urbane. în fiinţa noastră etnică, iar sporul populaţiei româneşti, cu toate că avem incadrat în calcule şi Banatul deficitar şi Crişana şi Maramureşul ce stagnează şi Ardealul propriu zis, cu un excedent foarte redus, e mult superior celoralalte elemente etnice şi ne dă cu prisosinţă surplusul de populaţie şi materialul uman necesar inaugurării unei politici naţionale a populaţiei al cărei obiectiv să fie în primul rând oraşele înstrăinate. In adevăr conform Buletinului demografic No. 10 din luna Octomvrie 1933 mişcarea demografică pe neamuri în anul 1933 luna Iunie se prezintă astfel:

Neamuri	Născuţi vii	Decese	Diferenţa
Total	100 la sută	100 la sută	
Români	**78·8 „**	**75·7 „**	+3·1 la sută
Maghiari	4·9 „	6·7 „	—1·8 „
Germani	2·4 „	3·6 „	—1·2 „
Evrei	1·9 „	2·3 „	—0·4 „
Ruşi ucrainieni . .	5·2 „	5·0 „	+0·2 „
Alţii	6·8 „	6·7 „	+0·1 „

In lipsa datelor exacte ale recensământului anului 1930 ce ne-ar arăta proporţia fiecărui element etnic şi întrucât acela corespunde întocmai cu proporţiile în procente arătate aici, nu putem analiza în amănunte importanţa acestor date. Insă şi din examinarea sumară a cifrelor reiesă, că elementul românesc apare destul de viguros, arătând un plus de naşteri de peste 3 la sută, în vreme ce celelalte minorităţi etnice, afară de ruşi şi ucrainieni şi de alţii, în cari intră şi bulgarii, — dispar.

Din cele expuse până aci reiesă:

1. Populaţia urbană din oraşele Ardealului şi ale Banatului, azi în majoritate minoritară, prin înmulţirea funcţiilor sale sociale, proprii orăşenilor, şi le reduce pe acelea biologice, devenind sterilă şi dispărând în două trei generaţii;

2. Excedentul de naşteri asupra deceselor din aceste oraşe se încheie cu un minus;

3. De şi prin noua geografie politică s'au deplasat obiectivele de orientare economică, aceste oraşe sunt în plină desvoltare şi progres, mărindu-se ca număr de populaţie an de an cu toate că sporul lor natural e deficitar;

4. Aceste oraşe se menţin şi se desvoltă numai datorită unei continue reimprospătări a populaţiei prin imigrări.

Politica naţională a populaţiei îşi va fixa deci următoarele obiective:

a) prin creierea unei serii de comune suburbane colonizate cu element românesc va căuta să anihileze efectele biologice dezastruoase ale urbanizării;

b) printr-o politică raţională a colonizărilor va încerca regenerarea populaţiei româneşti rurale sterile din ţinuturile, unde această populaţie departe de a da un excedent, care să se umple golurile dela oraşe, nu se mai poate menţine nici pe sine la numărul avut;

c) prin creierea de instituţii noui (cămine de ucenici, şcoale inferioare de meserii, de comerţ, etc. etc.) menite să prepare factorii activi ai vieţii economice va îngriji, ca la momentul oportun să avem elementul naţional pregătit, chemat să ia locul factorilor economici minoritari ce dominează azi oraşele instrăinate;

d) prin măsuri de selecţionare va reglementa accesul la oraşe, oprind năvala elementului indizerabil;

e) în ceiace priveşte oraşele de frontieră aflătoare în ţinuturi româneşti sterile din punct de vedere demografic va uşura, chiar prin gratuitatea transportului, revărsarea surplusului elementului românesc din altă parte şi

f) romanizarea oraşelor fiind şi o chestiune de stare sufletească şi mândrie naţională, va ingriji, ca manifestărilor de ordin cultural naţional să li-se dea la toate ocasiunile, toată amploarea, ca acestea atât ca mijloace technice, cât şi ca forţe cultural-artistice, să se infăţişeze într-o lumină superioară manifestărilor mino-

ritare similare. Aceasta nu în scopul asimilării, prin cultură, a elementului minoritar, căci politica populaţiei înseamnă şi politica rasei; ori din cele expuse se evidenţiază superioritatea biologică a elementului românesc, şi deci nu avem nevoie de infusiuni, ba din contra, ci pentru ca oraşele şi ca element creiator de cultură naţională să formeze centre de atracţiune pentru elementul românesc.

In concluzie noi credem că ingurarea unei politici naţionale a populaţiei ar duce în mod normal la romanizarea oraşelor noastre fără să ne atingem de elementul minoritar din aceste oraşe. Se cere doar utilizarea şi indrumarea în mod raţional a unui fenomen demografic, care până azi nu a fost luat în seamă.

TRAIAN BIRĂESCU.

Ernst Toller

Cartea rândunelelor

Fragmente

A murit un prieten azi noapte.
Singur.
Gratii au ţinut priveghiu.

Vine 'ndată toamna.

Arde, arde o doare adâncă.

Insingurarea.

*

O, cântec surd al eternei monotonii!
O, zilele ce veşnic aceleaş curg incolore!
Mereu
Aceiaşi zi,
Ca ultima,
Ca proxima,
Mereu.

Vremea-i ceaţă sură. S'aşează adânc în porii
Dorului tău fără margini.

Petecul vânăt de cer e străpuns de gratii de fier
ruginite,
Cari au evadat din ochiul celulei tale,
Şi au pornit spre tine,
Te-au
Năpădit
Te-au
Năpădit . . .
Intâi te-ai ferit,
Dar gratiile au fost mai tari decât tine.
Acum ele cresc în ochii tăi,

Şi-oriunde cauţi,
Pestetot
Pestetot tu vezi numai gratii.
. . . .

*

De pe malurile Senegalului, dela lacul Omandaba
Veniţi rândunelelor,
Din ţinuturile sfinte-ale Africei.
Ce v'a mânat în recele-April al Germaniei reci ?
Voi aţi poposit pe ostroave eline,
Nu v'au cântat voioşii copii vesele urări ?
Temple de ce n'aţi clădit între ale Arhipelagului
Venerabile bucle ?
Spre ce destin venirăţi ?
O, primăvara noastră
Nu mai e primăvara lui Hölderlin,
Primăvara Germaniei a devenit ca iarna,
Geroasă, posomorâtă
Şi lipsită de călduroasă
Dragoste.

Rândunelelor, voi semănaţi cu poeţii.

Suferind pentru Om, ei îl iubesc cu nestinsă
Ardoare,
Ei, cari cu stelele, cu pietrele şi vijeliile sunt mai infrăţiţi
decât cu toată Omenirea.

Rândunelelor, voi semănaţi cu poeţii.

*

Şase paşi incolo
Şase paşi incoaci
Fără rost
Fără rost

*

In zori când vine paznicul,
Tot mă cutremur.
El dă peste cuib,
Il smulge aspru de sus şi-l sfărâmă.

O, în vara trecută războiul cu bietul puiet!
Streşini, colţuri au fost asaltate atunci,
Când eşii, curtea
Era un câmp de bătaie.

Trist rotiau bocitoarele mame.

Articolul X: E în contrazicere cu spiritul pedepsei
Să laşi paseri în casa ispăşirii.

Oameni Oameni

*

Ştii tu cum sboară- rândunea?

Văzui
In război prinsonieri cum treceau
Prin văi tânguioase cu sate distruse.
Din rândul căscăunzilor
S'a desdoit
O femee.
Braţe s'au desfăcut spasmodic,
Oblic suiau în văzduhul negriciosului cer,
Suiau! Suiau!
Plutiau!
Chiuiau!
Şi un glas de jubilare serafică:
André!!!

Dar n'a fost ca sborul unei rândunele.

Văzui
In temniţă oameni ferecaţi
Dormind...
Visând...
O, chip cu strălucire de astru!
Oameni în lanţuri
Visând!
Sublimule Vis glorios!!!

Dar n'a fost ca sborul unei rândunele,

Oameni, ce sărace-s serbătorile voastre!
Dansuri de jazz ţipate în timp blestemat!
Frica de viaţă
Vă'nvârte autourile salvării de sine,
Vă luminează
Sufletele
Cu lampioanele poftei electrice
Şi crede :
S'a apărat.

Dar nu este-apărată

Toată gălăgia, cârâitul, ţipetele voastre,
Afişarea bucuriei, ceveselisuntemnoi-ul:
Hahaha —
Nu acoperă
Sgomotul mic ce-l fac,
Când rod,
Cei trei guzgani tainici
Pustiul Frica Insingurarea

Ci eu te văd pe Tine deja
Tinerime schimbată a Revoluţiei.

Fapta ta: Fecundare
Liniştea ta: Concepţie.
Sărbătoarea ta: Naştere.

Jertfind
In lupta crâncenă a vitezelor steaguri,
Păşind peste pârguitoarele lunci ale primăverii,
Chiuind
In dansul ce 'ncheagă destrămatele membre,
Visând
In tăcerea cea magică a nopţii cu stele.

Eu te văd pe Tine,
Tinerime schimbată a Revoluţiei.

*

Foşnesc încet spicele coapte,
Şi pentru mine, biet rob.
Se bolteşte ceriul vânăt de vară
Şi peste curtea mea moartă.

Răsuflu
In amiaza du cei Izbăviri.

Pământule! Iubite!

*

Mamele umane,
Ele nu mai sunt
Temple solemne-ale vieţii în germen.

Pe mânile mamii
S'au crestat cute.
Când m'a purtat
Sângele-i
Fu umbrit de zilnice nevoi.
Visând
Crescui
In negura sânului ce m'a'ncălzit . . .
Laptele meu necazul.
Bătaia inimei jalea.

Cântecul în Moll
Să-l păstreze omul
In imnicul cor al Lumii.

*

Patru pui, orbi încă, tremură în cuib.
Tot mai rar se 'ntorc părinţii acasă.
Foamete! Foamete!
In pustietatea zilelor ceţoase nu se mai află
Hrană pentru pui.
Foamete! Foamete!
Golaşele trupuri se alipesc seara
Cu aşa vană incredere de sânul natern,
Cum muribunzii s'ar alipi

De inima Zeităţii visate.
Rânduneaua plânse.

Omule, văzut-ai vreodată un animal
cum plânge?

*

In nopţile intunecării
Să nu te mistue
Dorul
După oameni.
Teme-te de vorba ce sugrumă!

Intr'adevăr
Numai cel căruia îi spui »Tu«
Moare pentru inima ta deplin.

*

Bat deja vânturi de toamnă
Peste câmpiile şvabe,
Se vântură'n aer
Frunze fărăţară.
Din stuhurile mlăstinoase-ale Dunării
Neguri se 'nalţă
Ţesând
Mantia pală
Veşnicului vaier funebru.

Pentru sborul de iarnă
Se strâng rândunelele.

Pentru răgasul de iarnă
Se strânge inima mea.

In româneşte de
Ion Stoia-Udrea

Zoltan Franyó

Literatura maghiară ardeleană

Da: e timpul suprem, ca noi, cari vieţuim pe meleagurile ardeleneşti, să ne cerem socoteală, cu ce drept ţintuim la stâlpul infamiei pe cetitor, pentru motivul că nu vrea să ia act despre literatura maghiară ardeleană? Cu ce drept îi stupim în faţă acuza indolenţei şi a inculturii, când el cu amară greaţă intoarce spatele cărţii maghiare ardelene şi cu gest care nu mai e nici complezant măcar. se apără de »transilvanismul« ce se afişează din zi în zi?

Inainte cu câţiva ani în coloanele unui ziar ardelean maghiar se pornise o aprinsă discuţie, în cursul căreia chemaţi şi nechemaţi şi-au rostit părerile, susţinând că numai critica blândă e de vină, deci totul trebueşte luat dela capăt; adecă nu critica blândă e de vină, deci nu trebueşte început din nou; în schimb însă literatura nouă ardeleană e slabă, deci trebue plivită din rădăcini; adecă literatura nouă ardeleană e slabă, deci trebue sprijinită; dar în orice caz publicul maghiar e de vină, fiindcă nu citeşte literatura ardeleană; adecă publicul nu e devină, că nu citeşte literatura ardeleană maghiară. Aşa a mers asta săptămâni şi coloane intregi fără ca cetitorul de bunăcredinţă (— mai sunt şi de aceia! —) să fie putut trage o concluzie: oare ce autor să citească şi pe care să nu-l citească, în care critică să creadă şi pe care să nu o creadă, pe cine să-l considere de scriitor şi pe cine nu, a cui carte să o cumpere şi pe a cui să nu o cumpere?

Noi cari nu ne-am lăsat legaţi de cadrele perspectivei provinciale, cu compătimire tacită am privit acest joc de »uite popa, nu e popa« şi la sfârşitul fiecărei tirade intrebam: dar unde este literatura maghiară ardeleană, pe care e o crimă să nu o citeşti, păcat să nu o sprijini, sacrilegiu să o neglijezi? Unde e? Unde creşte, fie şi numai ca muguri firavi? Cine discerne produsele acestei literaturi pentru cetitor şi care for critic garantează valoarea literară a unei cărţi?

Ei bine, noi o spunem, chiar dacă va trebui să indurăm oprobiul intregei intelectualităţi maghiare ardelene: nu există literatură maghiară ardeleană, cum nu există nici un for de critică, legitim sau nelegitim, pe judecata căruia măcar o mică parte a publicului

să se poată bizui. Nu există literatură maghiară specific ardeleană, purtând pecetea acestei provincii, — dacă sub cuvântul »literatură« înţelegem ceva mai mult decât totalitatea scrierilor apărute.

Există numai scriitori maghiari ardeleni, cu sau fără talent, dar pe cari nu-i leagă la olaltă, nu-i contopeşte într'un singur corp, acel fluid minunat şi nedefinibil, care izvorăşte din sufletul epocei şi al neamului. Şi fiindcă nu există o literatură, nu poate să existe nici public pentru eä. Cetitorul rămâne surd la litaniile rimate sau nerimate ale năcazurilor individuale, fiindcă îi sunt streine, fiindcă nu vrea să aibă de-a face cu ele, fiindcă problemele vieţii lui de mult au depăşit hotarele cari despart simbolismul de expresionism şi activismul de neoclasicism.

Literatura maghiară ardeleană: ficţiune, minciună frumoasă, inşelare de sine, reflex fictiv a ceva ce nu există, — fata morgana unui pustiu fără soare.

ZOLTAN FRANYÓ.

Ion Stoia-Udrea

C E A Ţ A

Işi zări fugar silueta în cadrul oglinzii şi rămase aşa o clipă privindu-se, surprinsă de infăţişarea streină a celei din oglindă. Costumul de sport o făcea mai inaltă şi mai sveltă, reamintindu-i vechea eleganţă tinerească a formelor, aşa cum fusese cu ani în urmă, inainte de a se mărita, pe când insoţită de unchiul ei se antrena pentru concursurile de ski intrauniversitare, la Braşov. Şi din nou se văzu streină, steină detot, în mediul acesta. Ii păru neverosimil că dânsa a trăit aci ani de zile, cu mobilierul acesta lipsit de gust, sub lampa aceasta vulgară cu abatjurul mov.

De fapt toată viaţa ei în cei cinci ani, de când stă aci a fost o continuă sforţare de a se adapta mediului, în care a fost sortită să trăiască. Dar niciodată nu a reuşit să se cantopească complect cu mediul. A rămas tot timpul o streină, până şi de cei mai aproape, de mama şi de soţul ei. Odată a crezut că va sparge carapacea care o izolează de cei din jurul ei: când a dat naştere copilului. Poate că prin copil ar fi reuşit chiar să se despovăreze de amintirea vieţii ei sufleteşti din trecut şi astfel să intre în trăirea cotidiană a casei şi a târgului, însă din prima zi deja copilul nu i-a mai aparţinut. Au pus stăpânire pe el cel cele două bunici, mama ei şi mama soţului ei, ele l-au ingrijit, ele l-au răsfăţat, ele au luat asupra lor creşterea lui. Şi nu i-a trebuit mult ca să se simtă streină şi de copilul ei. Desigur că acest lucru nu şi-l-a mărturisit niciodată, dar acum simţia că aşa este şi aşa a fost totdeauna.

Şi expresia feţei îi deveni aşa de senină în apele oglinzii. Deacum ştia că nu o leagă nimic de casa şi de mediul acesta. Se simţi liberă, liberă ca frunza ce s'a desprins toamna din copac.

Brusc se infioră. Era linişte în odaia caldă, fotoliile şi canapeaua largă imbiau spre molicioasă odihnă. Din cadrul aurit deasupra patului chipul soţului surâdea blând, inteligent. Fotografia îl arăta tânăr, de pe când fusese student încă, fără burtă şi fără tabieturi. Cum l-au schimbat anii! Venise proaspăt dela universitate şi era hotărât să impună un nou ritm de viaţă târgului, să recheme la gândire şi la muncă spiritile intelectualilor anchilozate la funcţiuni cari nu diferă de ale spiritului celui din urmă aintelectual. Şi în mai puţin de un an a uitat tot, a intrat în făgaşul normal, s'a nivelat, s'a asimilat complect şi definitiv. Cinci ani a trăit lângă el şi în cinci ani nu a surprins odată măcar la dânsul o preocupare

de alt ordin, decât cel strict utilitar, cotidian. Şi nu a licărit în ochii lui niciodată o scânteie de înţelegere pentru frământările ei.

Brusc stinse lampa, îşi infăşură şalul în jurul gâtului şi eşi. Işi scoase skiurile din ascunzătoarea unde le pusese după masă, eşi pe poarta grădinei, apoi porni încet pe drumul fără pârtie la deal.

Peste târgul inchis în văgăuna de munte noaptea de iarnă se lăsase grea, ca o incremenire întru veşnicie. Drumurile troienite de viscole nu mai comunicau de zile întregi nici intr'o parte. Nămeţii zăgăzuiseră toate trecătorile munţilor şi nici o eşire nu se mai deschidea spre nici o zare. Târgul rămăsese inchis în văgăuna lui, ca intr'un clopot răsturnat, cu toată viaţa lui dela o zi la alta, cu toate mizeriile şi cancanurile lui, departe, la 30 kilometri de cea mai apropiată staţie de cale ferată, izolat, strein de tot ce este dincolo şi deasupra lui.

Sus pe colina albă silueta femeii se desprinse sveltă în bătaia lunei. Nici nu intoarse capul. Işi încălţă skiurile şi porni.

Peste suprafaţa ingheţată ninsese de cu seară un strat subţire, subţire, ca o bură, şi skiurile alunecau acum fără sgomot. Femeia coborâ vertiginos panta bine înclinată, apoi în elanul vitezei urcă pieptiş coasta scurtă. Pe culme skiurile virară scurt şi se imobilizară cu marginile adâncite în tăietura piezişă a zăpezii. Se opri şi privi imprejur. Mirată că nu vede pe nimeni, se plecă să strângă o curea la picior, care cedase, apoi se înălţă iarăşi şi cercetă cu privirea toate colinele dimprejur. Nu văzu nimic, nicăiri, nici o umbră măcar. Se uită la cias şi zâmbi. A sosit preadevreme. Privi din nou în zare, apoi dintr'odată se cutremură. Gândul singurătăţii în nemărginirea de zăpadă a nopţii de iarnă îi străbătu trupul ca un fior.

Zăpadă, zăpadă, zăpadă. Pretutindeni. Asemenea unei minuni albe ce acoperă, ascunde, desfiinţează, nivelează coline şi văi, creste de stânci şi albii de păraie, abizuri şi spinări de munţi. Un alb inert, mort, emanând o lumină difuză, fără vlagă, asemenea luminei licuriciului. Şi luna par'că a încremenit acolo sus. E alta, nu mai seamănă cu aceia fugară printre norii vărateci. E o lună streină, absentă, o stafie adevărată, privind rece si imobilă deacolo, din înaltul văzduhului. Şi unde pătrunde privirea ei îngheţată încremeneşte totul, nici o mişcare nu mai dăinueşte, nici un ritm nu mai pulsează. Moartea e atotstăpână acum în noaptea albă şi tăcerea e absolută şi definitivă.

Infiorată femeia cu gest înoluntar ridică mâna la ochi să o pună zăgaz imaginei ce-i turburase gândul. Trupul svelt ii tremură în legănare uşoară, ca într'o alinare de vânt, apoi se răsuci elastică din mijloc şi privirea îi porni îndărăt, urmând pârtia cere-i însemnase drumul. O dorinţă icni la suprafaţă de undeva din adâncuri de subconştient, dorinţa nelămurită de un interior intim şi cald, de odaia liniştiă cu paturile largi, cu perne albe sub lampa cu abatjurul mov.

Cu un gest scurt abătu imaginea din calea privirei şi brusc îşi îndreptă trupul, care se legănă ca un lujer elastic în violenţa mişcării.

— Ce să dorească acolo ?! Să continue viaţa pe care a dus-o cinci ani în văgăuna aceia, anchilozându-şi definitiv spiritul, măcinându-şi complect sufletul ?! Să asculte în fiecare zi toate cancanurile târgului povestite de mamă-sa ?! De mamă-sa, care după moartea unchiului care o crescuse în oraş şi pentru oraş, cu implorări şi lacrimi s'a străduit şi a reuşit să o fixeze în târgul acesta, numai pentru a-şi asigura ei huzur în văduvie şi bătrâneţe. Şi ea s'a înduioşat şi s'a măritat, fără dragoste şi fără regrete pentru viitorul jertfit şi viaţa trăită altfel de cum i-a fost croită. Copilul? Seamănă cu tatăl-său. Are să se facă întocmai ca el, la trup şi la suflet. La urma urmelor nu-i mai pasă de nimic. A fost croită pentru altfel de viaţă şi are să trăiască de azi încolo viaţa aceia . . .

Frigul începuse să-i pătrundă prinîmbrăcămintea pusă în grabă. Işi strânse şalul la gât şi îşi încheie bine vestonul de sport. In jurul lunei apăruse o obadă ceţoasă şi lumina radia acum şi mai difuză. Jos în văgăunile adânci începuseră să se prelingă fâşii uşoare de ceaţă, abia perceptibile de străvezii ce erau. Ochii femeei percepură imaginea, dar gândul nu o primi. Era în altă parte.

— Dar dacă el nu vine la întâlnire ?! — Zâmbi. Il cunoştea aşa de bine, ştia că are să vină chiar dacă i-s'ar aşeza şi Moartea deacurmezişul. Il ştie din anii de universitate, a fost un camarad desăvârşit, nu a minţit niciodată. Şi era de o energie cum nu a mai văzut la nimeni. Tot ce-şi punea în gând ducea la capăt. In anii aceia pare că se îndrăgostiră chiar. Mai bine spus dânsa l-a iubit, căci el nu-i arătase niciodată că ar avea pentru dânsa alt sentiment, decât acela de desăvârşit camarad. Nu s'au văzut ani lungi apoi, s'au şi uitat demult unii pe alţii. Ca apoi astăvară, când el sosise pentru ridicarea unor planuri ale regiunei, dintr'odată să-şi reamintească amândoi de vechea lor camaraderie, de ceasurile petrecute împreună în studii, in acea comunitate de gând şi simţire, pe care o poate da numai tovărăşia în muncă. Şi nici acum nu şi-au vorbit de dragoste. Până aseară, când s'au întâlnit din întâmplare pe aleia pustie şi ea i-a mărturisit durerea de a trăi exilată, măcinându-se zi cu zi. Şi el a înţeles mai mult decât voise ea să spună şi hotărâse fără ezitare, aşa cum hotăra el întotdeauna . . .

Hoah-hooo! — Strigătul de chemare al skiorilor răsună prelung în tăcerea încremenită a nopţii de iarnă. Femeia tresări. Il zări pe cel care-i strigase chemarea, coborând vertiginos coasta din faţă, şi îi răspunse cu ţipet ascuţit , de păsere de pradă.

Peste câteva clipe se întâlniră jos în leagănul celor două coaste de munte.

— Am întârziat . . .

— Nu, eu am venit prea devreme. Să ne grăbim, trenul pleacă la 6.

— Şi dacă-l pierdem pe cel de şase? Spre văgăuna aceia toate drumurile sunt troienite acum, n'ai de ce să te temi.

Porniră. El înainte şi ea îi urmă pârtia. Nu cunoştea bine terenul. Nu mai fusese de mult pe aci, de pe când era studentă şi mergeau în ceată să cucerească piscurile cu laturi abrupte de zid stâncos. Şi nici skiurile nu alunecă cum ar trebui. El merge înainte şi din când în când stă locului să o aştepte. La dânsul cele două tălpi de lemn fac parte par'că din însuşi trupul lui. Şi cunoaşte fiecare adâncitură, fiecare colţ de stâncă. Toată vara hoinărise doar prin munţii ăştia.

Ocoliră în curbură blând înclinată un trup de munte, coborâră apoi ca vântul o coastă şi iarăşi urcară. După ce coborâră din nou însă un piept stâncos de munte inalt le zăgăzui calea.

Descălţară skiurile şi le luară pe umeri, apoi începură să urce pieptiş zidul colţuros de stâncă. Femeia căzu de câteva ori, dar se ridică repede. Fără să grăiască nimic, bărbatul scoase o frânghie uşoară, încinse cu ea mijlocul femeii în centură strânsă şi o legă de dânsul. După o sforţare de zece minute răzbiră peste zidul de stâncă şi continuară să urce pe povârnişul accidentat, urmărind o cărare nevăzută, ştiută doar de dânsul, ce conducea spre vârful muntelui. Deasupra zăpezii se prinsese aci o pojghiţă subţire de ghiaţă, care se rupea sub apăsarea pasului şi piciorul se adância până peste genunchi în stratul afânat de desubt.

In lumina difuză a lunei de iarnă fugarii se târau în nemărginirea albă a culmilor ca două stafii negre, venind de cine ştie unde, mergând spre nesfârşit. Tăcerea absolută şi definitivă, asemenea liniştei interplanetare, se lăsa grea peste întinderea moartă, peste suflete.

Femeia obosi. Se opriră. Frântă, se răzimă de pieptul bărbatului. Zâmbi.

— Am obosit. Nu sunt antrenată şi tu mergi prearepede.

Inviorată de propria-i voce, care sfăşiase pânza tăcerii, continuă să vorbiască, repede, fără şir.

— Ştii, o clipă m'a cuprins teama că n'ai să vii. Steteam acolo singură în tăcerea nopţii şi mi-era frică. Nici eu nu ştiu de ce. Singuratatea nopţii era chinuitoare. Am vrut să mă întorc. Dar ştiam că trebue să vii. Totuşi, dacă mai întârziai mult, nu mai eram înstare să aştept. Mi-era şi frig. M'am îmbrăcat în grabă, căci el întârziase mult la masă. Nu voia să plece încă. Era bine dispus şi îmi povestia cancanuri dela »Cercul« lor. Insfârşit abia a plecat. A spus că se întoarce mai devreme acasă, şi mă privea languros. — După ce a eşit am trimis servitoarea să se culce, mi-am pus costumul de sport şi am eşit prin grădină. Câinele se luase după mine, l-am alungat cu bulgări de zăpadă... O clipă m'am gândit că e o nebunie ce fac. Dar acum sunt aci şi îmi pare foarte firesc ce-am făcut...

Porniră iarăşi. Bărbatul îi trecu braţul după mijloc şi o ajută la mers. Aşa urcară vreme de un cias. Lumina lunei se cernea

bogată de sus şi albul zăpezii sclipia feeric. Şi nu văzură cum în urma lor, jos în adâncuri, lumina se perdea tot mai mult, făşii de ceaţă creşteau din nevăzut şi se prelingeau cenuşii, agăţându-se de colţuri de stânci, acoperind văgăuni şi sânuri de munţi.

Pe culmea muntelui se opriră fugarii. Femeia îţi inălţă faţa spre lună, sub vestonul strâns sânii-i săltară în tremurare ritmică, asemenea unor aripi în sbatere. Bărbatul îi cuprinse mijlocul în îmbrăţişare puternică, aspră.

— Iţi pare rău că ai plecat?

Un sărut prelung fu răspunsul. Tăcerea îi învăluia asemenea unor ape cu ritmul mort. Bărbatul vorbi. Avea vocea aspră, dar nu neplăcută, amplă, cu cursul lent, asemenea cântecului fluviilor mari.

— Să n'ai nici o teamă, totul se va aranja fără greutăţi. La Bucureşti voi obţine paşaportul, — pentru amândoi, — ştiu eu cum. Dela Constanţa pornim cu un vas francez, care pleacă peste patru zile. Comandantul vasului mi-e prieten, am să-i telegrafiez, să ştie că venim. E un mediteranian vorbăreţ şi galanton, l-am cunoscut acum doi ani in Orient. El n'are să ne facă greutăţi. Societăţii, care m'a angajat pentru lucrările din Alger îi voi telegrafia că sosesc cu soţia. Totul va fi în ordine...

Tăcu. Cu casca de piele strânsă pe cap, liniile feţei îi păreau tăiate în piatră, aspre şi tari. Drept şi inalt în bătaia lunei, părea un zeu strein, vedenie intruchipată din singurătatea nopţii de iarnă. Femeia îşi răzimă capul de pieptul lui şi îi ascultă bătaia inimei cu ritmul liniştit şi vajnic, asemenea pulsaţiei veşnice a inimei pământului.

Un vânt adia uşor peste înălţimi, rece, tăios, pătrunzând ca vârfuri de minuscule ace prin îmbrăcăminte.

— Să pornim, grăi bărbatul. — De-acum în trei ciasuri coborâm la staţie. Prindem trenul de şase încă.

Se plecă să aranjeze tălpile de lemn la picioarele tovarăşei. Trupul femeii se infioră la fiecare atingere a mânei lui. Işi încalţă şi el skiurile, apoi se inălţă şi se uită în zare.

Brusc trupul i-se sgudui într'o tresărire, apoi rămase incordat, cu privirea pironită spre adâncurile văilor. Trăsăturile feţei i-se contractaseră şi mâna inconştient strângea, cu toată puterea, pe aceia a tovarăşei sale. Femeia îl privi mirată. Apoi căută să urmărească direcţia privirei lui. Trupul îi fu sguduit de-un fior şi ţipet de pasere speriată îi părăsi buzele:

— Ceaţa!

Jos în văgăuni, din adâncuri nevăzute, creşteau spre culmi pâlcuri cenuşii de neguri, se prelingeau încet duse de o boare uşoară de vânt prin adâncimile văilor, ca încetul cu încetul să se fixeze, ca un văl străveziu încă, pe coastele înzăpezite. Culmile sclipeau încă în lumina lunei, dar lucirea zăpezii de pe coaste se pierdea tot mai mult şi lumina ajungea jos estompată.

Bărbatul cuprinse strâns mijlocul femeei, care tremura din tot trupul.

— Nu te speria. Până când se va inteţi ceaţă, noi vom fi trecut din zona ei. Dincolo de Tâlve, cred că e senin. Acolo nu se vede nici o tremurare a zării. Dar să grăbim.

Femeea nu se desprinse dela pieptul lui.

— Mi-e groază de ceaţă. Tăcerea nopţii e înfiorător de adâncă. In nesfârşitul acesta alb totul e încremenit, e mort. Noi singuri suntem vii în această împărăţie a morţii, două biete umbre rătăcitoare în noapte. Şi ceaţa, care creşte tot mai deasă, ne va închide în curând drumul. Dar ai dreptate, trebue să mergem.

— Nu te descuraja degeaba. Chiar dacă se lasă ceaţa mai deasă, cunosc aşa de bine calea încât vom răzbate până la staţie. Intârzierea nu contează.

Zâmbi, cuprinse cu braţele vânjoase mijlocul femeei şi o înălţă dela pământ ca pe-o jucărie uşoară. Zâmbetul se resfrânse şi pe faţa ei şi trăsăturile i-se luminară.

— Să mergem.

In iureş de vârtej porniră la vale. Pe suprafaţa îngheţată skiurile lunecau uşor, duse de un avânt vertiginos. Cu faţa îmbujorată de bătaia vântului vitezei, prinsă în vârtejul goanei femeia înviorată scoase un chiuit prelung de veselie . . . Merseră aşa vreme multă. Coborîră pante repezi, ocoliră povârnişuri, trecură în elan de vijelie coame mărunte.

Dela o vreme însă domoliră fuga. Terenul deveni stâncos, blocuri mari abia desclinite sub zăpada înaltă, trebuiră înconjurate şi ici-colo guri de abizuri se căscară. Lumină se pierdu tot mai mult, înghiţită de ceaţa ce creştea în nori alburii din adâncuri de văgăuni. Se cernea în ape străvezii de undeva de sus, dinspre obada lunei par'că, şi se aşeza tot mai înaltă, crescând în nori cenuşii spre culmi.

După o cotitură un pâlc des de neguri îi învălui brusc şi nu mai zăriră nimic. Se opriră Bărbatul îşi încordă muşchii, ca pentru a se lua la trântă cu un duşman nevăzut. Scrâşni mânios din dinţi şi în ochi i-se aprinse o lumină stranie. Părea o fiară, gata să se repeadă să sfâşie cu dinţii pe cei cari au încolţit-o. Işi întoarse capul şi zări alături tovarăşa cu trupul svelt îndoit, asemenea unui lujer frânt, cu capul atârnând într'o delăsare obosită pe piept. O prinse în braţe şi o sgudui uşor.

— Nu te descuraja. Ştiu aci în apropiere o casă de pădurar părăsită, vom aştepta acolo să se ridice ceaţa. Să descălţăm skiurile.

Scoase din buzunar un bidon de cognac şi îl oferi femeei. Ea sorbi câteva înghiţituri şi sărăcită de voinţă, aproape fără să mai înţeleagă ce se petrece în jurul ei, lăsă să-i desfacă schiurile, apoi sprijinită de ele porni mai departe. Mergea fără să ştie unde, mecanic, împiedecându-se din când în când.

Luna dispăruse şi lumina muri definitiv. Fugarii nu mai putură distinge nici pământul pe unde călcau. Inotau prin pâclă ca

printr'o apă grea. Tăcerea îi învăluia asemenea încremenirei morţii în întunerecul orb. Se târîră aşa o vreme, nici ei nu ştiau cât. De la un timp bărbatul simţi colţuri ascuţite de piatră sub tălpi. Nu mai ştia unde se află. Se opri. Femeia se desprinse de el, se legănă o clipă ca beată, apoi frântă se prăbuşi pe zăpadă. Bărbatul se plecă asupra ei, o ridică şi îi lipi faţa de a lui. Simţi cum pe obrazul ei se scurg picuri calde de lacrimi. Femeia vorbi. Glasul îi era slab, părea un scâncet de copil.

— Nu mai pot merge... Acolo în liniştea şi siguranţa vieţii dintre zidurile oraşului, m'am simţit tare ca un bărbat adevărat. Am dorit să fiu liberă, ca fiara... Ci acum nu mai sunt decât o biată sdranţă omenească, mototolită şi asvârlită în gunoi... Du-te şi lasă-mă aci.

— Vorbeşti copilării. Eşti obosită şi atâta tot. Am să te duc în braţe, căci nu ne putem opri pe frigul ăsta.

Ridică pumnul şi ameninţă cu el un duşman nevăzut, spre cer.

Ridică în braţe femeia şi dibuind drumul cu piciorul, porni înainte. Trupul tovarăşei îi atârna ca o povară moartă în braţe. Simţi că terenul coboară repede şi schimbă direcţia. Merse o vreme. Apoi simţi sub picior stânca goală, neacoperită de zăpadă. Se opri, apoi porni iarăşi.

Odată se împiedecă şi căzu în genunchi. Se ridică, mai făcu un pas, apoi brusc simţi că piatra îi alunecă de sub picior. Se răsuci, voi să sară înapoi, inconştient strânse trupul femeei la sine, apoi simţi că se prăbuşeşte.

Un sgomot surd se auzi peste câteva clipe din adâncuri, pietre uruiră la vale, apoi tăcerea se înstăpâni definitivă şi absolută în bezna oarbă...

Cândva un lup aui undeva în nevăzut şi urletul lui sfâşie ca o lamă tăioasă încremenirea tăcerii. Un altul îi răspunse prelung din altă parte. Apoi fu linişte iar.

Ceaţa acoperi în revărsare lentă de întunerec toată întinderea...

Ion Stoia-Udrea

Radu Urlățianu

„Divertisment Sacru“

Ultima lucrare a lui Sabin Drăgoi

„Impins de dragostea nemărginită pentru poporul nostru și pentru sufletul său bogat în manifestări artistice, am întreprins desgroparea comoarei noastre muzicale în mod sistematic la începutul anului 1923. Această comoară este infinit de bogată. Este inepuizabilă. Cred însă totuși că întregul efort al nostru de până azi, rămâne neînsemnat în raport cu reala bogăție a acestui folklor. O împrejurare importantă m'a determinat încă să întreprind această muncă. Civilizația orășenească se răspândește prin desul și ușorul contact între poporul dela țară și cel dela oraș. Această civilizație poate să ne cauzeze pierderea celor mai prețioase comori de artă națională — nu înțeleg numai muzica — prin abandonarea tradițiilor și strămoșeștilor obiceiuri, care au fost și sunt, la toate popoarele, izvoare nesecate și mijloacele cele mai bune pentru păstrarea manifestațiunilor artistice. De aceia strig: *Să grăbim că bate ora 12! Ne civilizăm! Ajutor!*“ (SABIN DRAGOI, 303 COLINDE, un volum la Scrisul Românesc-Craiova).

Nimic nu explică mai concis și mai perfect opera muzicală a lui Sabin Drăgoi, ca această spovedanie ce se găsește în predoslovia minunatei sale colecții de colinde, tipărite într'un volum prin îngrijirea Ministerului Artelor.

Răsfoiți puțin contribuția sa muzicală începând dela corurile laice și bisericești la litughiile lui, la lucrările sale simfonice, până la NAPASTA și CONSTANTIN BRANCOVEANU. Nu se repetă. Mereu altul, mereu înoindu-se abordând toate genurile, dar păstrând mereu nu numai o personalitate bine stabilită dar și fondul poporal.

Se spunea că muzica românească nu putea fi tratată simfonic. Sabin Drăgoi a desmințit această părere a bonjuriștilor muzicali. S'a spus că muzica poporală nu poate fi întrebuințată ca material pentru operă. Sabin Drăgoi a scris NAPASTA.

Mai lunile trecute, un dăscălaș de muzică din capitala Olteniei, ținea morțiș să documenteze că Sabin Drăgoi nu cunoaște muzica bisericească, mai ales aceia din Banat.

Curios răspunde atacurilor, acest Sabin Drăgoi.In ziua aceia 'și-a propus să pună lumei muzicale o nouă problemă, mai îndrăzneață decât NAPASTA, mai originală decât CONSTANTIN BRANCOVEANU, mai profundă decât colecția celor 303 colinde.

Acest răspuns e pe cale de a fi terminat. De el ne vom ocupa.

Un prohod. Un prohod plugăresc, un prohod bănăţan. Ce s'ar putea face cu el? Sabin Drăgoi, care în ultimul an 'şi-a dedicat mai tot timpul liber lui Bach, studiindu-l în toate amănunţimile, 'şi-a desăvârşit cunoştinţele asupra arhitectonicei acestui părinte al muzicei. Simplitatea de suflet a lui Bach,„ curăţenia aceasta sufletească l'a inspirat. Astfel a ajuns la îndrăzneaţa idee, să modeleze fondul muzicei acestui prohod în forma clasică şi pură a lui Bach. Iată cum s'a născut ideia DIVERTISMENTULUI SACRU la care lucrează azi acest compozitor.

Lucrarea pentru muzica românească este epocală. Ea nu interesează numai o provincie şi mai mult decât ţara noastră, ea interesează muzica internaţională contimporană. Dela abatele Perosi, ale cărui merite sunt infinit mai mici în domeniul muzicei, fiindcă nu face decât să actualizeze pe Bach în armonii moderne, până la Sabin Drăgoi încă nu s'a găsit cineva care să atace o problemă atât de grea.

— „Pentru mine este o plăcere, o distracţie, a scrie muzică" spune cu simplitatea lui, Sabin Drăgoi. De aici şi titlul acestei quasi-suite de »DIVERTISMENT SACRU«.

Evident, lucrarea aceasta în curs de terminare şi scrisă în timpurile când plugarul Sabin Drăgoi simţise nestatornicia oamenilor târgurilor, retrăgându-se în lumea lui de chimere şi de sunete, va răscoli multe patimi şi va creia aprinse discuţiuni, în lumea românească, în care şi muzicanţii şi poeţii de câtva timp caută în fiecare fluture un specific local.

Ca toate lucrările lui Sabin Drăgoi şi aceasta se adresează în egală măsură şi publicului românesc, dar şi publicului internaţional. Divertismentul său rustic a creiat o modă românească în ţară. Opera NAPASTA a îmboldit pe compozitorii români să se arunce asupra horelor şi sârbelor, asupra doinelor şi colindelor.

Ce curent va determina însă DIVERTISMENTUL SACRU?

Reacţiunea va fi de data aceasta mai grea. Fiindcă acela care va încerca să reediteze acest nou aspect al muzicei româneşti, va trebui să posede două lucruri:

a) — O adâncă cunoaştere a muzicei bisericeşti şi a modurilor ei;

b) — O evlavioasă pricepere a lui Bach.

De aceia socotim că reeditarea va fi mai grea.

Şi fiindcă în România, nu se găsesc prea multe instituţiuni şi muzicieni cari să poată tălmăci opera muzicală a lui Sabin Drăgoi (CONSTANTIN BRANCOVEANU aşteaptă de ani de zile în cartoanele Operelor de Stat din România, executarea ei) această nouă lucrare nu va fi executată pentru prima oară în România. Ea va vedea lumina rampei la Budapesta, în luna Ianuarie în sala mare a Academiei de muzică, în cadrul concertului ce-l vor da acolo orchestrele timişorene reunite.

Discutat de dăscălaşii din Craiova, cântărit în aceiaşi balanţă cu un ţigan clarinetist într'un ziar al specificului bănăţean din Timişoara, tratat cu indiferenţă de Operele de Stat din România, nerespectat de puţoii literaturei de periferie — localnici sau din alte oraşe româneşti, Sabin Drăgoi îşi permite luxul să ofere premiera ultimei sale lucrări streinătăţii şi nu ţărei sale.

Partida ce o joacă e foarte dificilă, fiindcă lucrarea sa apare în acelaş program cu PSALMUS HUNGARICUS de Kodaly Zoltán, compozitorul maghiar îndrăgit de muzica poporală românească. Succesul lui Drăgoi la Budapesta, cu o lucrare de mare anvergură muzicală, grea şi foarte vitregă, va însemna triumful crezului nost ru.

Şi noi care cunoaştem lucrarea, nu avem nici un moment de îndoială. Triumful lui Sabin Drăgoi la Budapesta va face provinciei noastre şi ţărei, ceva mai mult şi mai trainic decât toată literatura mai mult san mai puţin originală, mai mult sau mai puţin specifică, mai mult sau mai puţin superficială, cu care au fost otrăviţi şi târgoveţii şi plugarii.

Credem în triumful lui Sabin Drăgoi şi-l anticipăm.

RADU URLĂŢIANU

C R O N I C I

M U Z I C Ă

CONCERTELE SIMFONICE. Un român reînviază în Timişoara o tradiţie foarte scumpă minoritarilor, aceia a concertelor simfonice. Până mai ieri, o societate restrânsă minoritară confiscase estrada simfonică, încredinţând bagheta unui singur ins. diletant, refuzând să o cedeze vre-unui profesionist şi în special unui român. Era un fel de distracţie familiară între minoritari, subvenţionată de comună, asigurându-se neofitului dirigent diletant un salariu lunar de zece mii lei.

Radu Urlăţianu. fondatorul orchestrei simfonice municipale, rupând cu tradiţia a cedat dela al douilea concert încă bagheta unui dirigent diletant minoritar. A făcut bine. Intreaga presă minorîtară a avut prilejul să facă comparaţie care a fost profitabilă numai dirigentului român.

Primul concert a cuprins numai lucrări grele: simfonia patetică de Tschaikowski, concertul de Bruch pentru violină şi Dansurile mureşene de Kodaly Zoltán. Acest prim examen în faţa publicului a fost trecut cu plin succes, Dirigent şi orchestră au fost sărbătoriţi de public, iar ziarele minoritare salutau acest început ca deschiderea unei ere noui muzicale pentru viaţa muzicală a Timişoarei.

Al douilea concert dirijat de diletantul Fr. Pauck şi al cărui solist a fost o zisă celebritate americano-maghiară Lajos Shuk. nu a mai întrunit aceleaşi sufragii ale publicului. In primul rând repertoriul a dovedit din partea dirigentutui un curios nivel muzical. Evident simfonia 5 de Beethoven este o piesă de toată consistenţa. Puţini dirigenţi mondiali îndrăznesc să se apropie de ea. Incercarea dlui Fr. Pauck i-a covârşit puterile diletantistice. Din fericire pentru dsa, apariţia pe podiu a dlui Lajos Shuk, i-a ridicat acţiunile, într'atât a fost de slab. Celistul timişorean Doro Goriantz i-ar putea da foarte profitabile lecţiuni. Concertul de Haydn a fost — pur şi simplu — masacrat Restul programului a fost complecta prin două bucăţi cari nu-şi află locul în repertoriul unor concerte serioase. Ce înseamnă pentru muzica pură Goldmark şi Grieg? In concerte populare, da.

Ceiace interesează în aceste manifestaţiuni de artă pură, este că organizatorul lor, Radu Urlăţianu lucrează în mod cu totul gratuit. Cu alte cuvinte în Timişoara unde contribuţiile diletanţilor minoritari au fost totdeuna gras remunerate, un vechiu profesionist internaţional al baghetei, românul Radu Urlăţianu, munceşte numai pentru artă.

Un prost nu putea fi decât valah.

CONCERTUL VIRGIL POP. — Iată un talent care condus bine, educat temeinic de un pedagog strein care poate să-i îndrume tehnica şi să i-o curăţească de oarecari ariditâţi însuflându-i respectul pentru stil, va ajunge unul dintre cei mai valoroşi violonişti români. Lui Virgil Pop, speranţa de mâine, i se face un prost serviciu atunci când i se spune că este un geniu complect şi că de acum posedă toate secretele artei violonistice. Virgil Pop rămâne un talenl excepţional, una din cele mai mari speranţe ale noastre. Un geniu va fi numai mâine când interpretând un concert — de exemplu acela al lui Mendelsohn — va căuta să-i respecte forma şi stilul, adecă să nu se ia la intrecere cu meşterul Proşteanu, căutând să-l întreacă în viteză. A cânta repede nu înseamnă numai decât tehnică. Virgil Pop să nu se supere. Istoria wunderkind-ilor nu este cea mai bună pentru începători. Virgil Pop are toate dumnezeeştile calităţi pentru a deveni un mare violonist român. Viitorul îi stă deschis. Prezentul nu contează. E atât de scurt prezentul.

CONCERTUL LIPINSKAYA. — Dacă n'ai văzut şi auzit pe Yvette Guilbert, evident artista poloneză cu paşaport românesc şi cu repertoriu rusesc, face o deosebită impresie. Genul muzical al acestei artiste şi chiar repertoriul (în special cel yddish cu care repurtează cele mai mai mari succese) este imitat dela cântăreaţa odesită Iza Kremer. Minus imensa comunicativitate şi talentul coreligionarei sale dela Odessa. Şi totuşi Lipinskaya este o bună dizeuză.

CONCERTUL ANNIE FISCHER. Pianista Annie Fischer, care în anul trecut a câştigat la un concurs internaţional premiul Liszt, a ţinut să împărtăşască din talentul ei imens şi publicul muzical din Timişoara. Să spunem fără nici o reticenţă că pianista Annie Fischer a câştigat cu dreptate acel premiu internaţional. Posesiunea unei technice formidabile, stăpânind o siguranţă de atac întâlnită numai la artiştii de mare clasă, având un joc de o puritate cristalină şi pe de asupra de o delicată muzicalitate Annie Fischer a redat într'un stil impresionant o Taccată de Bach prelucrată de Busoni şi un sclipitor Carnaval de Schuman. Foarte masculă în interpretarea baladei în As de Chopin şi-a irosit toată gama technicei sale în două bucăţi anoste de Dohnany, compoziţii de un impersonalism eclectic vulgar. In schimb câtă savoare în dansul românesc al marelui Bartok Bela, mai ales în robusta interpretare a pianistei Annie Fischer. Programul a fost încheiat cu una din fantaziile pianistice ale lui Liszt, în care premianta internaţională a lui Liszt a motivat renumele ce-l are. Pianistă Annie Fischer nu mai are nimic de învăţat. Ba nu. Ar trebui să fie iniţiată în secrteul compunerei unui program. Este singură rezervă ce o facem seratei de adâncă artă ce ne dăruit-o.

TURNEUL PASEREA ALBASTRĂ. Foposind în România după reîntoarcerea dintr'un turneu în cele două Americe, Jushny cu trupa sa „Paserea Albastră" a onorat şi Timişoara cu două reprezentaţii. Cine a mai văzut aceste spectacole de artă, n'a rămas atât de surprins ca prima oară. Aceasta nu din cauză că repertoriul a fost mai slab alcătuit, ci pentrucă elementul noutăţii lipsea. Genul artistic al acestei trupe nu poate fi apreciat decât de un număr restrâns de auditori. Fiindcă elementele constituitive ale acestui gen de artă sunt dintre cele mai simpliste: culoare, lumină şi muzică.

BECKMESSER.

T E A T R U

Stagiunea Teatrului Național din Craiova *a fost pentru noi prilej de tristeță. Póate că speranțele noastre au fost prea mari și în infrigurarea noastră de a avea spectacole cât mai bune, ne-am încrezut prea mult în forțele artistice ce ne veneau din capitala Olteniei. Intre Craiova și Occident, distanța este prea mare. Mai mult, genul artistic craiove an spre deosebire de cel ieșean (rămas încă în amintirea noastră) se inrudește mai mult cu tendințele estetice balcanice. Atât ca literatură cât și din punct de vedere scenic, reprezentațiile trupei din Craiova au constituit mai mult o retrospectivă a teatrului contimporan, adecă ni s'a arătat cum se juca teatru acum cincizeci de ani. Pe scenă se melodeclama cu tremolo-uri în glas. Artiști de comedie și farsă obligați să dramoleze. Alții cu aere fioroase spuneau glume vetuste și îmbătrânite, glume ce nu reușeau să treacă peste rampă. S'a jucat teatru fără regizor. Decorurile țipau prin vopselile și prin liniile cari ne reaminteau vremurile când se jucau piese la Reșca. O întrecere olimpică între actori în șarje și în complectări de text, cu glume colecționate la barieră. O lipsă totală de ținută scenică și o dezlânare în dialog, cu un diapazon scăzut până la monotonie.*

Repertoriul a fost ales de o persoană care obișnuește să se cultive din literatura editată de Ignaț Hertz. Pasiunea dlui Herz, directorul trupei, pentru autorul Herz deși lăudabilă pentru dsa, a fost dezastruoasă pentru public.

De altminteri bilanțul pe care îl facem, fusese deja subscris de public, care s'a absentat dela reprentațiile naționalului craiovan. Nu tot ce e românesc trebue numai decât lăudat. Vom spune deschis că reprezentațiile teatrului craiovan nu au servit cu nimic propaganda culturală românească.

Teatrul german. — *Afișele au anunțat o „deschidere solemnă" a stagiunei teatrale germane cu o „dramă a libertății", drama* **„Wilhelm Tell"** *de Schiller.*

Solemnă, în adevăr a fost deschiderea stagiunei, prin faptul că un public nou, unul care încă nu călcase în Teatrul Comunal, un public prin excelență german, venit din suburbii și comune învecinate, veneau să participe la prima reprezentație a primului teatru provincial german din România.

„Wilhelm Tell" *a fost într'adevăr pentru trupa dlui Ongyerth, o „dramă a libertății". Libertatea a fost înțăleasă sub forma că un grup compact de germani, răpiți diverselor profesiuni manuale, au fost înbrânciți pe scenă, categorisindu-i artiști. O dramă în tr'adevăr, dar o dramă a bunulu simț, o dramă a răbdării publicului o dramă a libertăților acordate tuturor foștilor chelneri din Sibiu, de a juca teatru.*

In intenția dlui Ongyerth, reprezentația „solemnă" cu **„Wilhem Tell"** *trebuia să însemne apelul lui Hitler pentru unire și unitate germană și lupta pentru libertate (?) a germanilor împotriva tiranului. In piesa lui Schiller Austria, în subînțelesul și în tâlcul reprezentației „solemne de deschidere luptă împotriva actualului tiran, care*

une piedici enforiei hitleriste la Sibiu și Timișoara.

Versurile cu sonorități de aramă și aur ale lui Schiller, au fost morfolite de căprăria de juncani sibieni ai dlui Ongyerth în dialect săsesc. „Schlüssel" se spunea „schlassel" și așa mai departe.

O continuă pălmuire a artei și un idiot îndemn de a sublinia „freiheit", ca si cum cabotinii diletanți din Sibiu nu ar fi prea liberi în țara lui Hübsch.

Inceputul stagiunei germane înseamnă începutul unei propagande politice cu tâlc hitlerist care nu poate fi tolerată în România. Inființarea acestei trupe de bălani alpiniști sau de bicicliști, dându-i-se titulatura de teatru const itue un atentat la bunul simț și o încercare de asusinat a teatrului german.

Dreimäderlhaus *pe care a reprezentat-o formația de operetă a teatrului german s'ar mai putea întitula „Masacrarea lui Schubert", farsă antimuzicală îu câteva momente crunte. Conducerea teatrului german, a crezut că face un serviciu culturei germane, masacrând textul și muzica din această operetă. Nu s'au mulțumit numai să amputeze textul. dar chiar să taie pagini întregi muzicale, renunțând la cor. Iată motivele care ne obligă să renunțăm la orice critică. In fața unui cadavru tăcerea se impune.*

Gizela Werbezirk și cabaretul Rott din Viena, ar fi servit mai mult gustul local decât neroziile acestui pensionat de ratați salarizați.

Serbarea Unirii. Districtul județean ASTRA a organizat în ziua de 1 Decemvrie, serbarea Unirii în teatrul municipial. Ne-am mirat că ASTRA, deși primește foarte importante subvenții a putut să pună prețuri de intrare la acest festival, Aceasta sperăm că nu se va mai repeta. Ne plătind nimic, ne având nici o cheltuială cu această serbare ASTRA putea să renunțe la prețurile de intrare. Asta ca principiu. Au contribuit la acest festival, muzica regimentului de vânători din localitate, corul DOINA BANATULUI de sub priceputa conducere a dlui Bocșian. Imnul Regal cu care a debutat, e prilejuit unor soprane, un fel de of-uri și de portamente cari nu își au locul într'un Maestoso. Of-urile sunt bune la doine. De altminteri, masa corală a sopranelor și altelor a astupat corul bărbătesc care nu se auzea. Aceste sunt mici retușe de adaus, Elevul Popa a recitat bărbătește un fragment din poemul Unirii de Zaharia Bârsan, o jună elevă a recitat Tricolorul de V. Eftimiu, o echipă de eleve a școalei de menaj a dănțuit câteva jocuri naționale. La urmă corul bisericesc a intonat mărețul imn al Asociației Culturale din Banat de Sabin Drăgoi într'o impecebilă execuție.

Conferențiar a fost dl. Ludovic Ciobanu, să recunoaștem mânuește cu o rară îndeletnicire locurile comune și stilul rafinat suburban plin cu radicale. Un conferențiar înseamnă însă altceva. Naște o idee și o cesvoltă. Dl Ludovic Ciobanu, învățător, a născut atmosfera soporifică. Asta nu se cuvine într'o zi ca aceia a Unirii ci — cel mult — la Sag — de-o pildă — cu ocazia fericită a tăierei unui porc, între cumetri și la un păhărel de vin.

P L A S T I C A

E aproape surprinzător să vezi astăzi — în mijlocul unor histerice şi nelămurite frământări sociale — să vezi oameni stăpâniţi de alte preocupări nu numai de interesele lor personale şi de veşnica sete de căpătuire. O însufleţire faţă de lucruri şi fapte mai presus de grijile zilnice ale vieţii e azi o raritate. Realizările determinate de asemenea însufletiri sunt prilej de sărbătoare, pentru orice spirit de bunăintenţie. Pentru oricare om ce râvneşte spre ridicarea cultural şi socială a neamului său.

Abia câteva zile au trecut decând cu modestie dar cu destulă sinceritate din partea multora, a fost sărbătorit un eveniment cultural. Un eveniment pe care Banatul ar trebui cu stăruinţă şi încăpăţinare să-l inscrie pentru totdeauna în istoria manifestărilor sale culturale. Mutarea Şcoalei de Arte frumoase dela Cluj la Timişoara constitue un eveniment de o importanţă nu numai locală, dar cu adevărat naţională. Consolidarea unui centru universitar aici la hotarul de vest al ţării fortificarea unui focar cultural în Timişoara copleşită de atâtea şcoale minoritare, sunt lucruri de o imperioasă necesitate. Iată de ce ne bucurăm şi relevăm cu mândrire faptul că avem azi o şcoală de Arte Frumoase aci la Timişoara, aici în provincia cu cel mai desvoltat gust pentru frumos. Ne bucurăm mai ales că această şcoală are la bază un puternic resort de viaţă, în virtutea căruia va exista şi a existat şi până acum, cu toată vitregia stării în care a fost lăsată. Dela inceput aeastă insituţiune trăit zile de grele încercări, zile la cari au fost părtaşi nu numai profesorii dar însăşi studenţii acestei şcoale. Cu toate acestea studenţimea a suferit a răbdat. Au răbdat legaţi fiind de această şcoală nu prin situaţia viitoare,pe care absolvirea ei le-o va da. dar legaţi sufleteşte, prinşi în sânul ei de vrajă a acelei atmosfere artistice creiată de profesori valoroşi. Când s'a cristalizat în sufletul lor acel ideal înălţător, când au ajuns la conştiinţa că, educaţia necesară lor ca artişti sau ca viitori profesori de desemn, aci li-se face mai temeinic ca oriunde, a fost greu să se mai despartă de această şcoală oricare era situaţia ei.

Am văzut cum această şcoală a fost despuiată, cum i-au luat tot ce au putut să-i ia. Şi totuşi această şcoală spre uimirea celor ce săpau dedesubtul ei (căci s'a săpat) a continuat să existe, a continuat fiindcă n'au putut să-i ia ceia ce avea mai de preţ, n'au putut să-i distrugă acea viaţă spirituală socială, prin care a existat şi va exista. Această viaţă n'a creiat-o alta, decât spiritul superior al profesorilor, cari au ştiut să pătrundă sufletul studenţimii şi să le dea o preţioasă educaţie artistică, — O şcoală care poate grupa şi număra în cadrul corpului profesiona artişti de valoare ca: R. Ladea, C. Bogdan, A. Demian, A. Ciupe în fruntea cărora stă neobositul director A. Popp, prezintă o reală garanţie şi chezăşie pentru viitor.

CĂRŢI ŞI REVISTE

C. Stere: In preajma revoluţiei. *O carte revelatoare pentru înţelegerea realităţilor basarabene de azi, Intr'adevăr, mai ales pentru noi cei de dincoace de Carpaţi, Basarabia cu toate frământările ei de după război, a rămas de multe ori inaccesibilă priceperii noastre. In ansamblul revendicărilor provinciale ţinutul de pe malul Nistrului îşi ridica glasul în alte acorduri, şi de multe ori în dezacord. Şi ne-au trebuit ani mulţi, nouă transilvănenilor mai ales, ca să pricepem ca structura sufletească a basarabenilor diferă de a noastră, că acolo domnesc alte realităţii decât la noi.*

Epoca imediat premergătoare războiului la noi în ţinuturile de dincoaci de munţi este predominată de luptele pentru eliberarea cu orice preţ de sub oprimarea maghiară. Aceste lupte, au avut în tot cursul acestei epoci, un caracter strict naţional, cu un program bine stabilit de revendicări de ordin naţional. Ne avusesem şi noi epocile noastre de frământări pur sociale, de lupte de clasă. Am putea spune chiar, că la noi străduintele de eliberare au pornit chiar prin lupte de clasă, E suficient să amintim numele celor trei ţărani minunaţi Horia. Closca şi Crişan, a căror revoltă este răscoala unei clase sociale împotriva alteia. oprimante. In revoluţia lui Iancu găsim încă o pronunţată notă de luptă de clasă, dar aci se amestecă acum, şi predomină covârşitor deja revendicările naţionale. De aci încolo apoi în Transilvania lupta se duce aproape numai sub flamura naţionalismului.

Cu totul alta este situaţia în Basarabia. In această privinţă cartea d-lui Stere valorează ca cel mai plausibil document istoric şi cu ajutorul ei azi uşor putem pătrunde structura realităţilor sociale basarabene.

In Basarabia rusească predomină tot timpul tendinţa spre revoluţia socială. Tineretul basarabean se adapă la izvorul marilor revoluţionari ruşi, ia parte activă la toate momentele pregătitoare ale marei revoluţii care odată va reuşi totuşi să prăvălească în prăpastie ţarismul. Lupta se duce în întreaga Rusie impotriva ţarismului şi tineretul basarabean îşi inşuseşte acelaş obiectiv. In Basarabia predomină tot timpul lupta de clasă Vania Răutu numai printr'o târzie revelaţia ajunge la cunoaşterea scopului său adevărat de luptător naţionalist. Basarabia a intrat în hora marilor prefaceri cu obiectivul străduinţelor situat în primul rând în cadrul luptei de răsturnare a valorilor sociale. a luptei de clasă. Acesta este tâlcul frământărilor Basarabiei celei noui, de după Unire.

Dar cartea dlui C. Stere mai are şi un alt. rost, de ordin ceva mai personal. In Vania Râutu autorul a condensat şi multe fragmente de autobiografie, credem. De aceia cartea vine să justifice ulterior (şi să îndreptăţească deplin) o atitudine dintr'un moment dat. Ceia ce nu scade nimic din valoarea cărţii. Dimpotrivă.

Revista Institutului Social Banat-Crişana *a apărut într'un număr dublu pe lunile Septemvrie—Octomvrie, într'un mare număr de pagini . . .*

Omg.

„VREREA"

Exemplarul 10 Lei. Apare la sfârşitul fiecărei luni.

Director: **Ion Stoia-Udrea**
Redacţia şi administraţia: **Timişoara, II. Str. Trei Crai 30.**
Abonamente: **150 anual. Pentru autorităţi şi întreprinderi 1000 Lei anual.**

Institutul de Arte Grafice „Atheneu" Timişoara.